

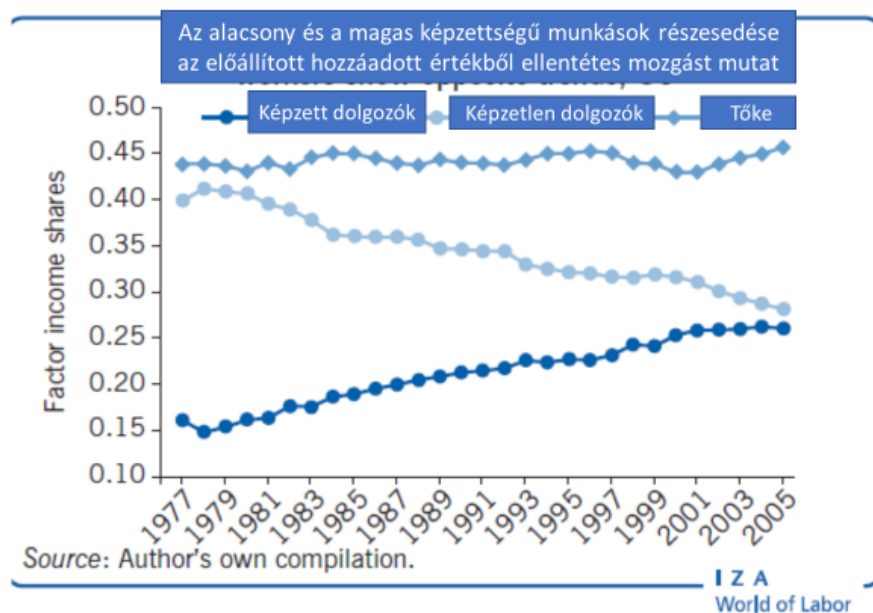
A bérrány csökkenésének okai a világban

SAUMIK PAUL

Newcastle University, UK, 2020 március

A szerző azt vizsgálja, hogy miért csökken hosszabb ideje az alacsony képzettségű munkások részesedése a megtermelt hozzáadott értékből és miért nő a magasan képzetteké? Mi a szerepe a műszaki fejlődésnek, a globalizációnak és a szakszervezeteknek a bérrány alakulásában?

Világszerte megfigyelhető jelenség, hogy a munkavállalóknak jutó jövedelem aránya (a „bérrány”) csökken az előállított hozzáadott értékben. Az összesített csökkenés mögött azonban eltérő irányú változások húzódnak meg. **Miközben ugyanis az alacsony képzettségű munkavállalók munkajövedelem részesedése csökken, ezzel párhuzamosan a magasan képzett munkavállalóké nő (lásd az alábbi grafikont).**

A legújabb munkaügyi kutatások nagy része egyetért abban, hogy **a globalizáció és a technológiai fejlődés** a két fő ok, amely ezt a kettős tendenciát előidézti.

Mindebből az is következik, hogy **az alacsony képzettségű munkavállalók készség fejlesztése és a magasabb képzettséget igénylő munkahelyek létrejöttének a támogatása** lehetnek azok az eszközök, amelyek korlátozhatják a munkajövedelmek fokozódó differenciálódásából származó feszültségeket.

A csökkenő bérearány háttere

50 ország elemzése alapján megállapítható, hogy 1994 és 2014 között 29 országban következett be a bérearány csökkenése a GDP-ből. Bár ez a tendencia **túlnyomórészt a fejlett országokra jellemző**, a munkajövedelem részesedésének csökkenő tendenciája számos feltörekvő országban is megfigyelhető. Ha gazdasági ágazatonként vizsgáljuk a bérearány alakulását, akkor a legalacsonyabb bérearányt a mezőgazdasági ágazatban találjuk. Ezzel szemben például **Európában a feldolgozóiparban mutatható ki a legmagasabb bérearány**. De éppen az európai feldolgozóipar az az ágazat, ahol a bérearány egyre inkább csökken.

A műszaki fejlődés, a tőke és a szakszervezetek szerepe a bérearány alakulásában

A megtermelt új érték elsődlegesen **a tőke tulajdonosok és a munkavállalók között** oszlik meg. Abban az esetben, ha a technikai fejlődés nyomán a tőke, illetve a tőke által finanszírozott gépek, berendezések létszámot kiváltó (létszám helyettesítő) hatásúak, akkor a munkavállalók részesedése csökken a megtermelt új értékből. Abban az esetben viszont, ha a technikai fejlődés bizonyos dolgozói csoportok iránt megnöveli az igényt, akkor ezeknek az esetében a munkajövedelem részesedése nőni fog. A gyakorlatban például a számítógépes termelés támogatás és automatizálás megnöveli a keresletet **az informatikai szakemberek** iránt és ez mind a számukra kifizetett bértömeget, mind az egy főre jutó átlagbért felfelé hajtja.

Ugyanezek az automatizált gépek- berendezések azonban **kiváltják az alacsony képzettségű betanított munkát**, ami csökkenti a számukra kifizetett bértömeget és az átlagbérek szintjét is. Abban az esetben, ha **az új technika létszám kiváltó hatása erősebb, mint a létszám keresletet gerjesztő hatás**, akkor a munkavállalók összesített részesedése csökkenni fog a megtermelt hozzáadott értékből.

A technikai fejlődés kétféle hatásának (foglalkoztatást bővítő és létszámot kiváltó) megfigyelésére az 1980-as évek eleje óta az USA-ban állnak rendelkezésre adatok. Eszerint a munkajövedelem részesedése az előállított új értékből a képzett munkavállalók esetében folyamatosan emelkedő tendenciát mutatott. Ez pedig arra utal, hogy a munkajövedelem összesített arányának a visszaesése viszont teljes mértékben **a képzetlen, vagy alacsony képzettségű munkavállalók csökkenő munkajövedelem-részesedésére** vezethető vissza.

A fejlett országokban még egy oka van a bérearány csökkenésének. Ez pedig **a globalizáció, azaz a globális értékláncok megszervezése**. A fejletlenebb, alacsony bérű országok munkavállalóinak bekapcsolása ezekben az értékláncokba a termelés kihelyezés révén (lásd az autóipari kapacitások jelentős részének kitelepítését a kelet-európai országokba) csökkentette a bérearányt a fejlett országokban, mert az ottani munkavállalókat a fejletlenebb régiók, alacsonyabb bérű munkavállalóival helyettesítették.

Ezzel szemben a termelés és a tőke alacsony bérekkel rendelkező országokba történő kihelyezése náluk javíthatja a munkajövedelem részesedését a hozzáadott értékből, mivel a munkaerőt -annak olcsósága miatt - **kevésbé hajlamos helyettesíteni a tőke**. A tőke kihelyezés globális (a fejlett és a fejlődő országokban együttesen számított) nettó hatása a munkajövedelem-részesedésére attól is függ, hogy milyen típusú feladatokat helyeznek ki a magas bérűekből az alacsony bérű országokba. Ha ugyanis a tőkeintenzív (magas technikai felszereltséget igénylő) tevékenységek kihelyezésére is sor kerül, akkor ez az alacsony bérű országokban is ronthatja a munka-jövedelem részesedését a megtermelt értéktöbbletből.

A bérarány kapcsán nem hagyható figyelmen kívül, hogy az elmúlt évtizedekben a betanított és alacsony képzettségű munkavállalók béreinek védelmét elsődlegesen **a szakszervezetek** látták el. Közgazdászok kiszámították, hogy **a szakszervezeti szervezetség csökkenése** 1997 és 2006 között az USA feldolgozóiparában legalább 12%-ot magyaráz a bérarány csökkenéséből. Ha a szakszervezetek képesek kiharcolni a bérek emelését, akkor ennek pozitív hatása lesz a bérarány alakulására azáltal, hogy nő a bérek részesedése a termelékenység növekedésének hozadékából és **csökken a tőketulajdonosra jutó jutó profit rátáé. A szakszervezetek szerepe elengedhetetlen ahhoz, hogy a bérek a nyereség rovására növekedjenek**. Ellenkező esetben ugyanis a munkajövedelem részesedése az, ami csökkenni fog, és a profit, illetve a tőkejövedelem aránya nő.

Ennél a pontnál fontos azonban különbséget tenni **a hozzáadott értékből a tőkére jutó jövedelem, azaz a bruttó profit, és a tőketulajdonosra jutó jövedelem, azaz a nettó profit** között. A tőkére jutó rész ugyanis jelentős részben **az értékcsökkenés finanszírozását** szolgálja. Az eszközök, gépek, berendezések értékcsökkenése pedig a technikai fejlődés következtében **felgyorsult**, egyre nagyobb leírási kulcsot igényel, ráadásul ma már a tőkének növekvő hányadban kell finanszíroznia az ún. **immateriális javakat**, a kutatás-fejlesztési ráfordításokat is, amelyek avulási rátája még a berendezésekenél is gyorsabb. **A tulajdonosnak jutó profit** csak az értékcsökkenést kompenzáló rész levonása után adódik a bruttó profitból, amely persze még így is **sokkal nagyobb jövedelem egyenlőtlenséget idéz elő, mint ami a munkajövedelmek oldalán keletkezik**, hiszen a vállalati nyereségből származó haszon **sokkal kevesebb szereplő között és sokkal kevésbé egyenlően oszlik meg**, mint a bérek.